

KÜTÜPHANE ÜNİVERSİTENİN KALBİDİR ¹

Adnan ÖTÜKEN
Millî Kütüphane Müdürü

“Kütüphane Üniversitenin kalbidir”. Bu doğru sözü söyleyen bir kütüphaneci değil, Chicago Üniversitesinin eski rektörlerinden biridir ve bu cümle, Amerika’da üniversite çevrelerinde âdeta darbimesel haline gelmiştir. Bir üniversitenin iyi işleyip işlemediği, ilmî araştırmalara gereği kadar kıymet verip vermediği, mensuplarına ve talebelerine gerçek ilmin yollarını gösterip göstermediği ve onlara bu yollarda imkânlar hazırlayıp hazırlamadığı, bu müessesenin kütüphanelerine verdiği ehemmiyetle ölçülür. Kütüphaneleri perişan manzaralı, bakımsız ve fakir olan bir üniversitenin yabancılar üzerinde bıraktığı ilk intiba, müsait olmaktan uzaktır.

Zafer’in 7 Şubat 1956 tarihli nüshasında “Üniversitelerimizin Büyük Eksiği,, başlığı ile neşredilen yazım üzerine Ankara Üniversitesinin değerli profesörlerinden birinden bir mektup aldım. Kıymetli ilim adamımız diyor ki: “Üniversitelerimizin kütüphane dâvalarına ait düşünce ve tenkidleriniz esas itibariyle doğrudur ve yerindedir. Ancak bâzı fakültelerimizde iyi gelişmiş, kendi çalışma sahasıyla ilgili dünya neşriyatını bütçe ve döviz imkânlarının karşıladığı nisbette ciddiyetle takibedebilen muntazam enstitü veya seminer kütüphaneleri mevcuttur. Bunlara kendi enstitümün kütüphanesini bir misal olarak gösterebilirim. Elimde böyle bir kütüphane mevcut olmasaydı, bir kısmı yabancı memleketlerin ilim dergilerinde yayımlanan araştırmalarımı nasıl hazırlıyabilirdim? Bu kütüphanenin gelişmesi ile bizzat meşgulüm. Kendi sahama ait birçok eserin ve makalelerin mikrofilmlerini getirtiyorum. Mühim bibliyografyaları ve kitapçı kataloglarını muntazaman tarıyarak eksiklerimizi tespitte ve bu eserleri kütüphanemize kazandırmaya çalışıyorum. Benim vaziyetimde üniversitelerimizde başka arkadaşlarım da var. Yazınız çok şümüllü olduğu için, vazifelerini lâıyıkı ile yapan bir kısım enstitü kütüphaneleri de bu suretle kuruların arasında yakılmış oluyor”.

Muhterem Profesöre, müsaadeleriyle, şunu hatırlatayım: Yazımda tam teşekküllü üç üniversitemizde tek, tük bazı fakültelerin oldukça geliştirilmiş fakülte kütüphaneleri (ve tahtında müstetir olarak hiç şüphesiz enstitü kütüphaneleri) mevcut olduğunu (bunlar bazı öğretim elemanlarının şahsî himmet ve gayretleriyle bu hale gelmişlerdir), fakat kütüphane dâvasının akademik hayatımızın küllü içinde yıllardır halledilememiş, halli için esash tedbirlere başvurulmamış büyük bir mesele halinde karşımızda durduğunu belirtmiştim. Şimdi daha sarih şekilde ifade edeyim ki üniversite kütüphanelerimiz -nâdir istisnalar bir tarafayüzde 90-95 ölçüsünde baştan ele alınmaya ve organize edilmeye muhtaç haldedirler. Şu fakültede veya şu üniversitede kütüphane mevzuunda esash bazı işlere girişildiğini kimse inkâr edemez. Meselâ Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde kütüphaneci yetiştirmek üzere geçen sene bir kütüphanecilik Enstitüsünün kurul-

¹ Zafer gazetesinin 3. 3. 1956 tarihli sayısından iktibas edilmiştir.

muş olması başlı başına mühim ve şayanı şükran bir hâdisedir. Bunun semereleri iki üç yıl sonra bu yeni bölüm mezun vermeğe başlayınca idrak edilecektir. Benim üzerinde ısrarla durduğum asıl problem 30 bin talebeli, 2.000 hocalı üç büyük üniversitemizin küllüne ait bir problemdir.

Muhterem Profesörün bir noktaya dikkatini çekeyim: Elimizde iyi taazzuv etmiş üniversite kütüphaneleri mevcut olsaydı, bunlarda hakikî kütüphaneciler çalışsaydı ve bu müesseseler üniversitemizin kalbi haline getirilmiş bulunsaydı kıymetli ilim adamlarımızın birçok ahvalde yabancı memleketlerden bizzat mikrofilm getirtmelerine, neşriyat kataloglarını bizzat taramalarına, döviz işlerini hallederek kitap ısmarlamalarına, kütüphanelerini geliştirmek için şahsan didinmelerine lüzum kalmaz, kıymetli zamanlarını tamamen etüdlerine ve araştırmalarına tahsis etmeleri mümkün olurdu. Çünkü üniversitelerin kalbi diye adlandırılan bu müesseseler, ilim adamlarının bu kabil işlerini kolaylaştırmak, ilmî araştırmalar için lüzumlu bütün malzemeyi ve dokümanları öğretim elemanlarına ve üniversite talebelerine her an için eksiksiz olarak hazır bulundurmak vazifesiyle mükelleftirler.

* * *

Üniversite kütüphanelerimizin süratle kalkınmasını mümkün kılacak tedbirler şunlar olabilir:

1 — Kütüphaneci yetiştirmek (en mühim dâva budur). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde Ford Vakfının yardımıyla kurulan ve şimdilik 25 talebesi mevcut olan Kütüphanecilik Enstitüsü, maksada kâfi değildir. Bugün yalnız üniversite kütüphaneleri değil, bütün memleket kütüphaneleri hakikî kütüphanecilere muhtaç haldedir. Şöyle takribî bir hesapla memleketin şu anda, yüksek tahsil ve meslekî formasyonu olan 500 kütüphaneciye ihtiyacı bulunduğunu tereddütsüz ifade edebiliriz. Bu bakımdan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde de kütüphaneci yetiştirecek bir enstitünün kurulmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Ankara Üniversitesinde böyle bir enstitü kurulur kurulmaz, kendi âcil ihtiyacı için burada kütüphaneci yetiştirilmesini mümkün kılmak üzere burslar tahsis eden İstanbul Üniversitesinin bu güzel hareketi hakikaten övülmeğe değer. Teknik Üniversitemiz de hiç şüphesiz kütüphanecilere muhtaç bulunduğuna göre bu harekete imtisal etmelidir. Millî Müdafaa Vekâletinin ileride askerî kütüphanelerde kütüphaneci subay olarak çalıştırmak üzere bu enstitüde halen 8 kız talebe okutmakta bulunduğunu askerlerimiz ileri görüşlülüğüne güzel bir örnek olarak gösterebiliriz.

2 — Üniversite kütüphaneleri için ikinci mühim problem iyi yetişmiş kütüphanecileri kadro yahut maaş bakımından tatmin etmek ve bu kütüphanelere lüzumlu miktarda personel vermektir. Hemen hemen bütün üniversite kütüphanelerimiz ihtiyaca katıyen cevap vermiyen dar kadrolarla (mahdut personelle) çalışmakta ve işler bu sebepten daima aksamaktadır. Meselâ İstanbul Üniversitesinin gazeteler ve mecmualar dahil bütün Türkiye neşriyatını eksiksiz alan, yabancı dillerdeki koleksiyonlarıyla birlikte 170.492 ciltlik merkez kütüphanesi 7 memurla iş görmeğe çalışıyor. Bu memurlar arasında yüksek tahsil görmüş meslekî formasyonu olan bir tek eleman dahi mevcut değildir. İkinci bir misal olarak Ankara Üniversitesinin

iki fakültesindeki yüksek tahsilli, kütüphanecilik kursları görmüş, lisan bilir, tecrübeli iki kütüphane idarecisinin barem kayıtları içinde tatmin edilmelerine imkân görmedikleri için son aylarda iktisadi devlet teşekküllerine geçtiklerini zikredebeyim. Bunlar eleman yokluğunda fakültelerimiz için bir kayıp olmuştur ve en hazini bu iyi yetişmiş kütüphaneciler şimdi büsbütün başka işlerle meşguldürler.

Kütüphane personeli dâvası için aktif şekilde harekete geçmek ve "istemek" lâzımdır. Gerek Büyük Millet Meclisi, gerekse Maliye Vekâleti -son yılların tecrübelerine istinaden söylüyorum - kütüphane dâvalarına karşı son derece müzahir davranmaktadırlar. Yeter ki ikna edici mucip sebeplerle kendilerine müracaat edilmiş olsun.

Mevcut Barem Kanununun maaş kadroları, yabancı dil bilen ve üniversite tahsili dışında kütüphanecilik ihtisası da yapmış bulunan hakikî kütüphanecileri tatmin edemeyeceği cihetle üniversite kütüphanelerimiz için dolgun ücret kadroları ihdas olunmalıdır.

Üniversitelerimizin her yıl milyonlarla artan bütçeleri içinde kütüphane masrafları, yayın masraflarından ayrılarak ayrı maddelerde gösterilmeli ve bu maddelere başka taraflardan fedakârlık edilerek geniş ölçüde tahsisat konulmalıdır. Bugün kütüphanelerin ilim hayatındaki büyük ehemmiyeti anlaşılmıştır. Kütüphaneler için tahsisat talebedildiği zaman bu talep hükümet makamları ve Meclis tarafından reddedilmemekte, daima tasvipte karşılanmaktadır.

3 — Her üç üniversitemiz için ayrı ayrı birer merkezî kütüphane idaresi kurulması elzemdir. Bu idarelere ve bunların başında bulunacak kütüphanecilere geniş salâhiyetler ve imkânlar verilmelidir. Ankara'da fakültelerin dağınık oluşu sebebiyle merkezî bir üniversite kütüphanesi kurulması mümkün olmadığına göre, merkezî idareye bağlı olarak fakülte kütüphaneleri ve bunlara bağlı olarak da enstitü yahut seminer kütüphaneleri geliştirilmelidir. Durum İstanbul Üniversitesi için de aynı şekilde mütalâa edilebilir. Teknik Üniversitesinin diğerlerinden ayrı olarak fakültelerinin toplu bir halde bulunuşu merkez kütüphanelerinin de teşkilâtlandırılmasını ve geliştirilmesini zaruri kılmaktadır. Fakülte kütüphaneleri bu merkez kütüphanesine bağlı olarak idare edilebilir. Üniversite kütüphanelerinin merkezî idareleri kitap ısmarlama, kitapları ciltleme, mikrofilm hazırlama ve getirtme, umumi müracaat eserlerini temin, toplu kataloglar hazırlama gibi mevzularda üniversitelerimize çok faydalı olabilirler.

Üniversite kütüphanelerinin ıslahına ait ana meseleler bunlardır. Bu yazının çerçevesi içinde teferruata girmeğe imkân göremiyorum.

Hülâsa olarak: Üniversitelerimizin kütüphane meselerinin ana dâva halinde ele almaları zamanı gelmiştir. Her üç üniversitemiz bu mevzuda birer kampanya açmalıdırlar. Ege Üniversitesi de işin başlangıcında bulunduğu göre kütüphane işini çalışma programının en başına almalıdır.

Bir noktaya daha samimiyetle işaret etmek isterim: -Tedris işi müstesna- kütüphane dâvası ecnebi mütehasıs dâvası haline getirilmemelidir. Bu memleketin kültür ve irfanından bibehre yabancılarla kütüphanelerimiz ıslah edilemez. Nitekim İstanbul Üniversitesinde 10 yıl müddetle ve çok yüksek bir ücretle bu mevzuda istihdam edilen bir yabancı, hiçbir müspet iş görmeden çekip gitmiştir.